

Демченко, О. П. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з обдарованими дітьми: адаптація європейського досвіду / О.П.Демченко // Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – С.63-66.

Демченко О.П.,

Демченко Е.П.,

Demchenko O.P.

**Підготовка майбутніх вихователів до роботи
з обдарованими дітьми: адаптація європейського досвіду**

**Подготовка будущих воспитателей к работе
с одаренными детьми: адаптация европейского опыта**

**Preparation of future educators for work
with gifted children: adaptation of the european experience**

Анотація. Проаналізовано зарубіжний досвід підготовки майбутніх педагогів до роботи із здібними й талановитими дітьми. Окреслено перспективи його впровадження у вітчизняній вищій освіті. Обґрунтовано перспективні напрями створення системи роботи в освітньому процесі закладу вищої педагогічної освіти, спрямованої на створення умов для набуття майбутніми педагогами спеціальної компетентності для розвитку обдарованості дітей.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, підготовка педагогів до розвитку обдарованості дітей.

Аннотация. Проанализирован зарубежный опыт подготовки будущих педагогов к работе с способными и талантливыми детьми. Определены перспективы его внедрения в отечественном высшем образовании. Обоснованно перспективные направления создания системы работы в образовательном процессе ВУЗа, направленной на создание условий для приобретения будущими педагогами специальной компетентности для развития одаренности детей.

Ключевые слова: одаренность, одаренные дети, подготовка педагогов к развитию одаренности детей.

Abstract. The foreign experience of preparation of future teachers for work with capable and talented children is analyzed. Prospects for its implementation in domestic higher education are outlined. The perspective directions of creation of the system of work in the educational process of the institution of higher pedagogical education, directed on creation of conditions for acquisition by future teachers of special competence for development of giftedness of children are substantiated.

Key words: giftedness, gifted children, preparation of teachers for the development of children's giftedness.

Сучасні виклики для системи вищої освіти України щодо інтеграції в європейський контекст зумовлюють зміну цілей, змісту, форм і методів підготовки майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю. Вітчизняні вчені, зберігаючи національні педагогічні традиції, водночас усвідомлюють актуальну потребу переформатування вищої освіти відповідно до освітніх стандартів провідних країн світу та Європи (Я.Болюбаш, С.Василенко, В.Волович, Г.Карпенко, А.Кузьмінський, Н.Лазаренко, К.Левківський, В.Полонський, М.Степко, Ю.Сухарніков, І.Тимошенко та ін.). Поділяємо думку дослідників [6], що швидкі темпи інформатизації та глобалізації сучасного суспільства впливають на професійну діяльність фахівців усіх галузей, а відповідно на їх підготовку в системі вищої освіти. Це зумовлює необхідність

вивчення та імплементації передусім європейського досвіду в освітній процес педагогічного університету, налагодження партнерських контактів з обміну досягнення в цій царині.

Серед інших напрямів реформування цієї освітньої ланки вагомою вважаємо розробку теоретичних засад і впровадження методики формування творчого, інноваційного, демократичного педагога, здатного створювати індивідуальну траєкторію зростання для різних категорій дітей. З огляду на це, особливої уваги потребує переосмислення професійних цінностей, усунення спрямованості освітнього процесу на засвоєння студентам теоретичних засад і опанування ними методами навчання й виховання так званих «типових» дітей, розвиток яких відповідає умовній віковій нормі. Обстоюємо напрям професійної педагогіки, спрямований на розробку теоретико-методичних засад підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми (О.Антонова, В.Демченко, Л.Корецька, Д.Корольов, Л.Радзіховська, Л.Руденко, Р.Семенова, Г.Тригубець, В.Ушмарова, Н.Федоров, М.Шемуда О.Черншов та ін.).

У свою чергу, переконані, що в рамках освітнього процесу сучасної педагогічного ЗВО необхідною і можливою є організація спеціальної підготовки всіх майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю до розвитку обдарованості дітей, починаючи з вихователів закладів дошкільної освіти. Така робота повинна здійснюватися на основі загальнокультурної та загальнопедагогічної підготовки, яка є базовою, але, в той же час, недостатньою для успішної професійної діяльності з розвитку обдарованості дітей. Майбутні педагоги повинні набути відповідних компетентностей, отримавши додаткові знання в сфері обдарованості та розвиваючи спеціальні професійні якості, які дозволять своєчасно помітити в дитини прояви обдарованості, ідентифікувати її як потенційно талановиту, зрозуміти внутрішній світ, бажання і проблеми, забезпечити умови для розвитку загальних і спеціальних здібностей.

За нашими висновками, *підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з одарованими дітьми* є системою, частиною загальної підготовки, цілеспрямованим і спеціально організованим процесом,

що передбачає оволодіння студентами гуманістичними професійними цінностями та усвідомлення необхідності спеціальної роботи з обдарованими дітьми, засвоєння системи інтегрованих філософських і психолого-педагогічних знань у сфері обдарованості, набуття комплексу професійних умінь, наявність фасилітативної позиції та абнотивності, розвиненість емоційного інтелекту, професійних і соціально зумовлених якостей. *Мета підготовки* – формування в студентів готовності до роботи з обдарованими дітьми як інноваційної, творчої професійно-педагогічної діяльності, гуманістично орієнтованої полісуб'єктної взаємодії вихователя в культурно-освітньому просторі з обдарованою особистістю та іншими його суб'єктами, в ході якої створюються умови для стимулювання активності дитини з проявами обдарованості та досягнення нею успіхів у різних видах діяльності, розвитку загальних і спеціальних здібностей, реалізації творчого потенціалу та самоствердження в колективі однолітків [4].

Проводити таку роботу в педагогічних ЗВО слід комплексно, вивчаючи й адаптуючи позитивний зарубіжний досвід підготовки педагогів до роботи з пошуку та розвитку здібних і талановитих дітей.

➤ *По-перше, необхідно проаналізувати концептуальні підходи щодо розв'язання цього питання та започаткувати підготовку педагогів обдарованих дітей як окрему спеціалізацію чи додаткову спеціальність.* Тобто, в закладах освіти має працювати спеціально підготовлені фахівці, в коло посадових обов'язків яких входить ідентифікації дітей як одарованих, їх психолого-педагогічний супровід, створення розвивального простору для особистісного зростання та самореалізації, забезпечення сприятливих умов для переходу дитячої обдарованості з потенціалу особистості в сталу характеристику. Так, у коледжах і університетах низки країн ЄС, також Австралії, Ізраїлю, Росії, США та ін. розроблені та реалізуються програми підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю такого напрямку, серед яких є магістерські / докторські студії.

Наразі, дотримуючись законодавчого поля [5] та виходячи з автономії ЗВО, в межах освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, 05 Соціальні та поведінкові науки та ін.) можна започаткувати підготовку майбутніх фахівців соціономічного профілю як координаторів / консультантів у роботі з обдарованими дітьми двома способами: введення відповідної спеціалізації як «складової спеціальності, що визначається вищим навчальним закладом та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти»; введення нових перспективних професій, зокрема, «андрагог», «тьютор», «модератор», «фасилітатор» тощо.

По-друге, впроваджувати спеціальні форми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (школи, курси, тренінги, воркшопи, майстер-класи, семінари тощо) для педагогів, які працюють з обдарованими дітьми і вже мають вищу освіту, але прагнуть підвищити свій професійний рівень у сфері обдарованості та набути спеціальну компетентність з розвитку дітей з різними видами обдарованості. Так, Європейською радою з високих здібностей (ЕСНА) для вчителів були відкриті стаціонарні міжнародні курси, діяльність яких поширюється на всю Європу, і зараз вони функціонують в низці країн (Австрії, Великобританії, Угорщині, Німеччині, Швейцарії та ін.). На 11-й конференції було презентувано нову програму ЕСНА для отримання ступеня магістра з навчання обдарованих дітей у Німеччині та Голландії [9].

Такі форми можна створювати в рамках вищої та післядипломної, формальної й неформальної освіти [5]. Для вчителів-практиків, які працюють з обдарованими дітьми, відповідні органи управління освітою повинні створити можливості для проходження міжнародних курсів, стажувань у країнах, які мають успіхи в сфері розвитку обдарованості. На рівні держави варто було б ініціювати можливість відкриття в Україні стаціонарних міжнародних курсів, започаткованих ЕСНА.

По-третє, вдосконалювати форми й методи організації освітнього процесу в педагогічних ЗВО, використовуючи світові досягнення. У досвіді

роботи викладачів українських педагогічних вишів [1; 2; 8 та ін.] використовуються інтерактивні, діалогічні, проблемні методи й прийоми в підготовці здобувачів вищої освіти. Вважаємо, з одного боку, що необхідно зберігати такі національні освітні традиції й активно впроваджувати їх у систему підготовки творчих педагогів обдарованих дітей. З другого боку, в контексті створення загальноєвропейського простору вищої освіти виникає необхідність налагодження партнерських контактів, вивчення вже усталених напрямів такої роботи в ЗВО розвинених країн світу, звернення до зарубіжного досвіду організації вищої педагогічної освіти та його імплементація в різні етапи навчання й виховання студентської молоді.

Одним з інтерактивних методів підготовки майбутніх педагогів, здатних до демократичного спілкування, є філософський діалог, методика якого детально описана у працях Хельског Хансен Гюро (Норвегія) [10]. Використання філософського діалогу, розв'язання проблемних / суперечливих питань у процесі підготовки майбутніх педагогів обдарованих дітей сприятиме розв'язанню важливих завдань: засвоєнню студентами демократичних цінностей; набуттю навичок демократичного спілкування; виробленню фасилітативної позиції; розвитку критичного мислення; вихованню професійних якостей, необхідних для розв'язання складних педагогічних ситуацій, пов'язаних з особистісним становленням обдарованих дітей тощо [3; 7].

Алгоритм його проведення був презентований викладачам українських закладів вищої педагогічної освіти в межах міжнародного проєкту «розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Норвегії, Україні та Палестині». Методика «філософський діалог» Хельског Хансен Гюро [10] є системою вправ: А. Опитування; Б. Відображення досвіду; С. Заяви, аргументи та причини; D. Критерії та погляди; Е. Тлумачення та розуміння; F. Емоції та ставлення; G. Етика та моральні дії; H. Людина в контексті пропонованого питання; I. Існування і просвітління. Автор пропонує чіткий алгоритм виконання кожної вправи, який передбачає: розв'язання суперечливих педагогічних питань і ситуацій, аналіз дискусійних думок щодо навчання й виховання дітей,

упровадження інновацій в освіті. Проте рекомендації дослідниці беруться за основу і творчо екстраполюються в науково-методичний контекст дисципліни, вносяться невеликі методичні зміни відповідно до її специфіки та завдань конкретної теми. До того ж, сформульовані для обговорення питання трансформуються з суто філософських у філософсько-педагогічні. Будь-яке питання про виховання й навчання, про педагогічні факти має філософське підґрунтя, відповідь на яке потребує пошуку фундаментальних причин, відповідної аргументації та обґрунтування.

У контексті підготовки майбутніх педагогів обдарованих дітей викладачі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка розробили різні види філософських вправ і апробували на практичних заняттях з педагогічних дисциплін [3; 7].

Отже, одним з напрямів реформування вітчизняної системи вищої освіти в умовах євроінтеграції є розробка на рівні теорії та впровадження в практичній діяльності педагогічних ЗВО спеціальної підготовки майбутніх фахівців до роботи з обдарованими дітьми. Для реалізації такої мети необхідно вивчати й адаптувати досвід зарубіжних країн щодо введення спеціальних посад коуча / наставника обдарованих дітей та підготовки здобувачів вищої освіти до такого виду професійної діяльності; впровадження системи підвищення кваліфікації, перекваліфікації, сертифікації педагогів, які працюють з цією категорією дітей; використовувати інноваційні технології та методи, які забезпечать формування в студентів якостей, необхідних для ідентифікації проявів обдарованості та розгортання потенціалів обдарованої дитини в умовах ЗДО і школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голюк О. А. Особливості підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки в контексті реформування освіти України. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських національних стратегій: збірник науково-практичної конференції викладачів та студентів інститутів педагогіки, психології та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім.

М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) ; ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип.4.– С. 437-440.

2. Григорович О., Демченко О., Роюк Н. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти. Рідна школа. 2018. №9–12 (1060). С.32-39.

3. Демченко О., Лимар, Ю., Турчина, І. Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. № 27 (2). С. 310- 317. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2019-27.310-317>.

4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. Молодий вчений. 2019. № 5.2 (69.2), травень. С. 47-52

5. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. С. 380.

6. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін. Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings. Kielce: Holy Cross University. P.172-175.

7. Лимар Ю., Демченко О., Турчина І. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів. Інноваційна педагогіка : зб. наук. праць. Одеса, 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 110-114.

8. Стахова І. Особливості використання інноваційних освітніх технологій у процесі формування природничої компетентності майбутніх учителів початкових класів. Педагогічний пошук : Збірник наукових праць студентів і молодих вчених. Випуск 8. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. С.129-136.

9. Hartas D. Identifying and selecting able students for the NAGTY summer school: emerging issues and future considerations / D.Hartas, G. Lindsay, D.Muijs. High Ability Studies. 2008. Vol. 19 (1).

10. Helskog, Guro Hansen. *Philosophising the Dialogos Way toward Wisdom in Education. Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation.* London: Routledge Publishing Ltd. 2019. 272 p.